TEXT AND SUBTEXT IN OCCIDENTAL INTERCULTURAL MATRIX

Regis-Mafteiu Roman, Assoc. Prof., PhD, ”Vasile Goldiş” University of the West, Arad

Abstract: The text contains the entire language as system of signification and experiments the language updated by the reader, thus approaching the natural speech in postmodern symbolic interactionism. The author disappears or dies in his own autistic world. In postmodern reality, the text belongs solely to the reader and along with text and context one should also analyse the subtext as element of equal significance. It is a general hypothesis up for argumentation. Specific hypothesis regard the discourse operationally as social reference and discursiveness as individual basis for pragmatic decoding of an encoded text. By discourse and discursiveness, the text is different from the modern, crystal work of art which still has the sense of creation and is thrown into the wide world – in a phenomenological elementary meaning. Only in the above mentioned circumstances can we perceive the semantic and whole understanding of a text in relationship with the society, as the text authors`, actors` and lecturers` potential to confirm or originate speech games but also global intercultural textual strategies.

Keywords: intercultural communication, language, subtext, discourse.

1. Ipoteze generale şi specifice: text şi subtext

În matricea culturală occidentală, odată cu argumentele postmodernităţii, textul conţine întregul limbii ca sistem de semnificare şi experimentează limbajul actualizat de către cititor, în orice alte condiţii reducându-se la un simplu sistem de semne formale. Autorul dispare sau este condamnat să moară în propria lui lume autistă: orice început se termină existenţial. Dar textul aparţine exclusiv cititorului. Însă, alături de text şi context trebuie analizat subtextul ca element fundamental al înţelegerii, dar şi al interpretării – constituie o ipoteză de lucru generală propusă pentru argumentare. Înţelegerea este privată iar interpretarea este publică, reprezintă o primă delimitare funcţională. Înţelegerea este subiectivă (aparţine unui singur om, ca generalitate) şi subiectivizantă (aparţine unui om real), pe când interpretarea este culturală (aparţine unor colectivităţi şi reflectă rezultatele relativ comune), în valenţele unui pattern contextual, chiar arhietipal global ca o acţiune ontologică. Înţelegerea este, de regulă, reproductivă dar poate să devină şi creativă, condiţii în care interpretarea se materializează prin elemente discursive sau textuale din perspective lingvistice.

Ipotezele specifice se traduc prin: operaţionalitatea discursului ca referinţă socială contextuală (când – timp real) şi subtextuală (prin ce – valori ori prejudecăţi sociale raportate la un moment istoric) şi ale discursivităţii ca temei individual prin care fenomenul decodării (înţelegerii textului de către un om real) unui text codificat (propus spre lectură de către autor, spre interpretare la nivelul unui rang colectiv) poate să se realizeze în mod pragmatic.

Definit operaţional, subtextul cuprinde premisele intenţionale şi inconştiente prin care este posibilă apariţia textului, a discursului. Comunicarea şi limbajul analizate din punct de vedere subtextual trimit la o proiecţie cognitivă care arată că între înţelegere şi interpretare există o stare de complementaritate contradictorie, datorită faptului că: înţelegerea este unică şi specifică fiecărui individ, dar este multiplicată prin constructele culturale care formează preînţelegerea, indiferent de situaţia celui care foloseşte această procesualitate; interpretarea unui aceluiaşi obiect, discurs sau text se realizează prin recunoaştere, imitaţie, empatie, compătimire ş.a. ca nucleu comun prin care se ajunge la

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

dorinţa sau voinţa subtextuală de a înţelege la fel ca celălalt, transpus în a-l înţelege pe altul în momentul în care gândeşte asemănător, dar şi diferit; înţelegerea în acelaşi sens, în câmpuri reprezentaţionale sau lexicale comune formează interpretarea obişnuită, cotidiană, iar înţelegerea în câmpuri reprezentaţionale sau lexicale inedite formează interpretarea creativă.

Prin discurs şi discursivitate textul este diferit de opera de cristal modernă (neutră, articulată, tipărită sau vorbită, existentă în sine) care are sensul creaţiei şi devine *aruncat* în lume – în sens existenţial sau fenomenologic. Postmodernitatea înseamnă mai mult decât dispariţia marilor naraţiuni sau poate fi redusă la aceasta doar printr-un exerciţiu interacţionist simbolic. Analizându-i raţiunea critică observăm că ajunge doar la simplificare prin negarea valorilor, a clişeelor modernităţii, considerate false, a inadecvărilor modelelor statice, absolute, considerate, netemeinic, ideale. În câteva sintagme, în matricea culturală occidentală se dezvoltă odată cu postmodernitatea ideea simplificării, a renaturalizării raţiunii, a dezideologizării îndoctrinării, a regăsirii autenticităţii şi libertăţii subiectului. Însă consecinţele destructurării, ale reconstrucţiei încep să se vadă în text şi discurs, atât la nivelul creaţiei, cât şi în planul receptării. Totodată, limbajul epistemologic tradiţional, îndepărtându-se suficient de mult de cel natural a condamnat însăşi comunităţile ştiinţifice la regresie, la izolare, la autoanihilare. Apare un fel de justiţie a socialului în matricea culturală occidentală care recheamă conceptele epistemice spre fenomenalizare prin socializarea lor. Textul în întregime, opera de înţeles sau de interpretat nu mai rămân rigide, ci este necesar să devină mutabile, verdictul lingvistic nu mai este teleologic sau finalist, ci devine probabil şi cultural geozonal. Sunt doar intenţii subtextuale postmoderne, într-o oarecare măsură la fel de ideale ca argumentul obiectivităţii absolute care se întâlnesc continuu cu raţiunea istorică. De ce? Fiindcă lumea mută a clişeelor, a pozelor – ca exemplificare, este transpoziţionată într-un univers al filmului postmodern – variabil ca reprezentare. Chiar dacă, până la urmă, şi filmul reprezintă tot o succesiune de imagini care doar substituie realitatea şi creează mobilitatea şi a mişcarea aparentă. Universul înţelegerii şi al interpretării şi-au remodelat polii. În structură sintetică, dacă în modernitate premisele decizionale reveneau comunităţilor ştiinţifice şi apoi se răsfrângeau asupra societăţilor, pornindu-se de la complex şi ajungându-se la simplu, de la forme aristocratice/elitiste/ideologice la alte forme naţionale şi consumatoriste, de masă, în matricea culturală occidentală actuală se propune simplificare prin relativizarea autorităţilor decizionale pentru a se complica totul, pe urmă, prin interpretare. Libertatea decizională şi axiologică este simplă, dar substituirea unor scheme fixe cu altceva nedefinit, mutabil, incert constituie un demers cognoscibil complicat. Prin circumstanţele expuse putem să percepem înţelegerea subtextuală semantică şi întregul unui text relaţionat cu societatea ca o potenţialitate a autorilor, a actanţilor şi a lectorilor de text, în virtualitatea confirmării sau a originării jocurilor de limbaj, dar şi a interpretării strategiilor textuale prin deschidere şi căutare perpetuuă a noului, a indicelui de noutate, a aparentului, a ascunsului regăsit, imaginat sau descoperit. Lucrurile devin, prin încercarea de evitare a absurdului ales de modernitate, absurde, incluzând orice: nu numai ideea că lumea devine un imens text, ci poate simboliza chiar dispariţia textului.

2. Paradigma înţelegerii unui text prin subtext şi context

La nivel elementar, în cultura occidentală tradiţională, paradigma înţelegerii unui text a fost realizată după modelul ştiinţelor pozitive prin imitare, prin valorizarea, generalizarea, extrapolarea şi obiectivarea îndeosebi a elementelor procesuale externe, vizibile, experimentabile. Interpretarea s-a bazat pe implicaţiile epistemologice şi sociale ale comunicării lingvistice, într-un proces contextual, implicaţii care poartă cu sine naraţiunea constituirii şi apariţiei textului, dar şi a receptării lui prin lectură specializată. Însă, orice povestire se întemeiază pe intenţiile individuale, necolective. În consecinţă, efortul

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

recuperator al comprehensiunii textului (de către critic sau de către lector) a presupus un efort care a vizat dedublarea imposibilă sau improbabilă a reprezentării inconştientului autorului, cât şi a cititorului, prin discurs, prin discursivitate ca stare de împrăştiere culturală a textului (re)interpretat. Falsitatea a fost demonstrată prin evaluarea prejudecăţii care afirma că prin intermediul unor episteme se poate ajunge la înţelegerea desăvârşită. Înţelegerea desăvârşită nu există sau dacă exprimă un ideal al înţelegerii şi interpretării înseamnă că se poate conştientiza alături de (non)spusul textelor şi intenţiile socioculturale ale autorului, iar aceste premise subtextuale au fost puse pe seama efortului subiectiv al criticului, respectiv al lectorului de text. Prin demistificare s-a afirmat că nu există înţelegere desăvârşită. Deoarece strategiile lecturii sunt cuprinse în strategiile particulare ale fiecărui individ (critic sau cititor) care sunt o construcţie de natură culturală, care nu-i aparţin decât ca proces al selectării scenariilor de înţelegere sau care devin inedite doar în cazul izolat de creativitate. Totuşi, există o multitudine de planuri – o matrice sau constelaţie de gen kuhnian [11] - sau de scenarii din care criticul poate să aleagă pe care îl preferă, şi o taxonomizare mai săracă a acestora în cazul cititorului banal. Recursul la aspectele ciclice ale istoriei şi ale interpretărilor sociale. Predominant funcţionează procesul repetării planurilor la un nivel sintactic şi semantic bine delimitat – stilul filologic ori social actualizat – împreună cu un proces de natură creativă prin care se caută să se găsească orice altceva, diferit de matricea sau constelaţia de bază. Intenţionalitatea, subtextualitatea este esenţială. În cazul cel mai simplu, o simplă prejudecată poate fi pusă în locul unei înţelegeri, respectiv a unei interpretări creative. Căutarea este problematică. Distructivă. Cinică. Ironică. Fascinantă. Utopică. Ca şi cum în locul unei „flori de mai" am încărca unii meri cu termenul „iubire". Cei mai mulţi le văd separat, izolat, distingând net între exterior şi interior. Alţii le-ar percepe ca o figură de stil. Unii le-ar vedea contopite, fenomenologice, unice, intenţionale [9: 58] sau, dimpotrivă, cu nuanţe diferite de la un individ la altul ş.a.m.d.

Problema lămuririi textului prin subtext înseamnă interpretarea limbajului printr-un temei cultural care conţine elemente imanente omului şi limbajului. Există în orice etapă a evoluţiei umane câteva dorinţe ontice, impulsuri axiologice, frici esenţiale care îşi pun amprenta asupra creaţiei în sens pozitiv, devenind cotangente scrierilor sau, dimpotrivă, negativ, presupunând negarea explicită a lor. Într-o definiţie socială, *subtextul* cuprinde modalităţile şi posibilităţile de întemeiere intenţionale ale textului real. Este o definiţie pragmatică şi globală a culturii asimilate. Indiferent de cum este subtextul perceput (structuralist, neostructuralist, simbolic, interacţionist, psihanalitic, antropologic, sociologic ş.a.m.d.), de cum sunt redate modalităţile creaţiei, ale lecturii, de posibilităţile taxonomizării şi criticilor lui. Într-o definiţie individuală înţelegem subtextul ca *un Ceva* ascuns, inconştient, arhetipal, ca pe *un multiplu intenţional,* ca pe o condiţie de posibilitate a constituirii limbajului materializat într-o operă sau discurs. Într-un text real, subtextul poate fi observat în toată simplitatea şi (a)simetria lui prin analiza intenţiilor iniţiale ale autorului (ceea ce vrea să demonstreze, dar şi prin înţelegerea finalităţilor ascunse – unde vrea să ajungă), prin înţelegerea şi interpretarea exemplelor care apar în text (adecvare/inadecvare), dar acestea trebuie să se relaţioneze cu spiritul autorului şi, nicidecum cu cel al cititorului.

Subtextul se raportează la ***context*** deoarece are atributul generalităţii. În contextul enunţului, al vorbirii şi al dialogului pare să nu existe nimic general, ci numai fenomene particulare, adaptabile la o situaţie concretă, într-un cuvânt - individuale. Or, respectând gradul de generalitate al primelor definiţii, contextul înseamnă cunoaşterea condiţiilor de manifestare sociale şi istorice particularizate. Dar contextul este plin de subtext. Altfel, nu ar exista nimic în afară de exprimarea directă, explicită, relaţionată. De cele mai multe ori, înţelegem şi interpretăm un text descoperind mecanismele subtextului (abordare antropologică, psihologică, etnologică ş.a.m.d.) prin condiţiile contextului (abordare culturală, sociologică, istorică ş.a.m.d.), căutând să descoperim natura realităţilor identitare

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

(cum a gândit autorul). Uneori este imposibil şi paradoxal sau facil şi superficial. Este imposibil şi paradoxal deoarece trebuie descoperite cele trei niveluri: ale textului, ale subtextului şi ale contextului ca posibilitate de decodificare a unui text, în funcţii subtextuale, prin condiţii contextuale. În primul caz, există o multitudine a strategiilor textuale (aspectul interpretativ şi de întemeiere a propriului limbaj), lingvistice. În cel de-al doilea caz, există un număr mare de posibilităţi de aplicare a acestor strategii (aspectul stilistic) subtextuale. În cel de-al treilea caz, există un aspect irecuperabil de percepere a strategiilor (aspectul creaţiei autorului sau al lectorului) contextuale.

Acceptând argumentul peirceian conform căruia există o infinitate de posibilităţi de interpretare ale unui text, raţiune care are o bază neokantiană este firesc să căutăm răspunsuri la întrebările: care sunt condiţiile de posibilitate ale apariţiei unui text? Aceste condiţii sunt raţionale sau iraţionale? Sunt universale, naţionale sau individuale? Pot fi descrise sau nu? Dacă pot fi descrise, atunci pot fi explicate sau nu? Temeiul înţelegerii (sub)textului este descriptiv, pragmatic, sau este critic, argumentativ? Dacă este descriptiv s-au luat în considerare condiţiile specifice ale personalităţii umane şi s-au analizat caracteristicile fenomenologice actuale sau actualizabile ale autorului. În condiţiile în care este pragmatic s-au făcut interpretări hermeneutice ale unui text materializat într-o cultură reală. Dacă este critic s-au evidenţiat taxonomizări structurale ale textualităţii. Dacă este argumentativ s-au căutat, fără succes, condiţiile întemeierii elementare a limbajului prin reiterarea contradicţiilor dintre formal şi existenţial. Sintetizând, în toate cazurile, contextul producerii, înţelegerii şi interpretării unui text este relativ. Este relativ în funcţie de câmpul spaţio-temporal în care textul are viaţă. Tocmai de aceea este importantă descoperirea mecanismului de bază al apariţiei unui text, al discursului în funcţie de care textul fiinţează sau se risipeşte în cultură. Enumerând subtextual: textul are viaţă în momentul în care constituie un obiect al cunoaşterii (aspectul formal). Textul se risipeşte în cultură în momentul în care se transformă într-un subiect formativ (aspectul existenţial). Textul are viaţă în clipa în care semnificaţiile sunt acceptate ca fiind purtătoarele măcar a unui unic sens (aspectul formal). Textul se împrăştie în cultură în clipa în care semnificaţiile sunt multiple prin sens şi simbol (aspectul existenţial). Doar la nivel ştiinţific şi „tehnologic nu există contradicţii: nu există decât sens. Dar o ştiinţă umană nu poate fi decât ştiinţa sensului şi a contrasensului" [1: 9]. Şi începând cu stilul modern de interpretare se „sapă „în spatele" textului, pentru a găsi un subtext care este cel adevărat" [17: 17]. Apar sisteme elaborate, chiar teorii agresive ale interpretării, de exemplu prin ideologiile lui Freud şi Marx. Aceşti gânditori au căutat, în mod constant, conţinutul latent al realităţilor individuale şi/sau sociale. Mai mult decât atât, au atribuit acestor interpretări, inteligibilitate şi semnificaţie fără de care evenimentele par doar simbolice.

3. Condiţia cunoaşterii în matricea culturală occidentală

Subtextul nu poate fi perceput corect, fără o analiză completă a textului subiectului creator, a epistemologiei culturale, a idealului interpretării: fie că era vorba despre o operă de artă, fie că era vorba despre o societate reală. Astfel încât, pentru a înţelege temeiul textului şi referinţa subtextului trebuie lămurită condiţia contemporană a cunoaşterii în matricea culturală occidentală. Analiza discursului este semnificativă în acest sens. Un exemplu bun poate fi dat prin analiza subtextuală a condiţiei cunoaşterii în societăţile dezvoltate realizată de Jean-François Lyotard. Într-un câmp postmodern argumentele care interpretează evoluţia istorică a conceptului de cunoaştere ştiinţifică descrie existenţa unor evidenţe înşelătoare.

În primul rând, însuşi conceptul de cunoaştere ştiinţifică este înşelător, deoarece nu vizează întreaga cunoaştere umană. Cunoaşterea ştiinţifică a fost într-o continuă situaţie conflictuală cu orice alt tip de cunoaştere, definită simplificator, narativă.

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

În al doilea rând, există un conflict, ca diferenţă structurală, între ştiinţă şi povestire. Dar ştiinţa, în momentul în care îşi caută fundamentarea propriului statut, recurge la un metadiscurs de legitimare, „discurs numit filozofie" [12: 11]. Drept urmare, în epoca modernă, discursul de întemeiere este asociat cu o metapovestire de validare şi confirmare a dreptăţii sau a adevărului. În perioada postmodernă, definită simplificator ca *neîncredere în metapovestiri*, textul şi funcţia narativă „se dispensează într-o puzderie de elemente lingvistice narative, dar şi denotative, prescriptive, descriptive etc., toate purtând cu ele valenţe pragmatice *sui-generis*" [12: 11]. Astfel încât, astăzi, nu este contradictoriu să înţelegem cunoaşterea ştiinţifică ca pe o „specie a discursului" [12: 13].

În al treilea rând, dacă „a vorbi înseamnă a lupta, în sensul de a juca, iar actele de limbaj ţin de o agonistică generală" [12: 24,25]. Analiza socială a unui limbaj se poate realiza numai prin observarea „mutărilor" din limbaj. Aşadar, jocurile de limbaj sunt rezultatul unor convenţii (indiferent dacă sunt inventate sau nu de către jucători). Orice enunţ este o „mutare" făcută în limbaj cu respectarea regulilor acceptate. Iar, un enunţ care nu satisface regulile stabilite prin convenţie, nu aparţine jocului definit de acesta. Jean-François Lyotard, deşi preia ideea jocurilor de limbaj a lui Wittgenstein [19] atunci când analizează efectele discursurilor, atribuie o analiză pragmatică conceptului de joc, fixându-l în convenţii. Wittgenstein a înţeles mai mult prin joc, argumentând că nu poate fi închis într-o definiţie, într-o construcţie acesta fiind deja un joc de limbaj. În consecinţă, jocul de limbaj poartă cu sine temeiul inconsistenţei întemeierii, depăşind, uneori, regulile convenţional-acceptate.

În al patrulea rând, jocul ştiinţei face loc în discursul de legitimare şi de autoîntemeiere (cum se probează proba?) culturilor narative (legitimare, deliberare, consens social). Se ajunge la spirit speculativ ca nume „pe care-l poartă discursul despre legitimarea discursului ştiinţific" [12: 55]. În rest, ştiinţele pozitive care nu şi-au găsit legitimarea nu sunt cunoştinţe ci ideologii sau instrumente de putere. Regăsim ideea şi la Claude Lévi-Strauss pentru care funcţia principală şi primară a discursului, *a comunicării scrise este de a uşura înrobirea*. Această ultimă idee este întărită şi prin analiza diferenţelor între enunţurile denotative (*Uşa este închisă*.) şi enunţurile prescriptive (*Deschideţi uşa!*) care presupun pertinenţe şi competenţe diferite. Rezultă, într-o dezvoltare amplificată (Wittgenstein, Buber, Lévinas) a postmodernităţii, faptul că *ştiinţa joacă propriul său joc* fără a putea întemeia şi fără a legitima celelalte jocuri de limbaj. Dar legitimarea, absentă încă, este mai uşor de realizat în condiţiile postmodernităţii.

În al cincilea rând, legitimarea limbajului contemporan la nivelul unui metalimbaj, al unui metatext este necesar să se facă, utilizând nu criteriul de adevăr, ci performativitatea ca cel mai bun raport input/output. Doar şi Lyotard argumentează prin analiza unui sistem formal (Gödel) că un model unic al limbajului ştiinţific ar presupune: *consistenţa* (excluderea propoziţiilor contradictorii); *completitudinea sintactică* (nu pot intra axiome noi în cadrul sistemului); *decidabilitatea* (procedeu efectiv prin care o propoziţie este acceptată sau nu în sistem) şi *independenţa axiomelor*. Chiar şi acest model aritmetic este inconsistent, deoarece s-a descoperit o propoziţie care nu poate fi acceptată sau respinsă de către sistem. Ceea ce rămâne reclamă căutarea unui metalimbaj universal prin acceptarea potenţială a metodei jocurilor de limbaj.

Subtextualitatea limbajului presupune înţelegerea propedeuticilor discursive, a ancorării discursului într-un scenariu cognitiv acceptat prin matricile culturale la nivel decizional, gnoseologic şi epistemologic, în fiecare etapă a evoluţiei pentru a ajunge la înţelegerea şi interpretarea textului şi a textualităţii.

În analizele interculturale lingvistice s-a introdus un alt criteriu, cel al temporalităţii în studiul unui text. Au fost numite: teorii din prima sau din a doua generaţie. În acest fel s-a realizat o delimitare între două tendinţe: prima viza o atitudine „extremistă şi activ polemică

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

faţă de lingvistica frazei (şi, mai mult, a codului)" [4: 34] şi o a doua generaţie, de „fuziune suplă" între sistemul structurat al limbii care precede orice discurs şi un discurs sau text produs de o limbă deja vorbită. S-a pus în balanţă controversa care există între teoria codurilor sau a competenţei enciclopedice [5] (sistemul de coduri interconexe – potenţator de actualizări discursive) şi teoria regulilor de generare şi de interpretare a actualizărilor discursive. Contradicţiile au fost relaţionate de Umberto Eco prin introducerea a două valori care analizează atât contextul, cât şi circumstanţele interpretării textului. De fapt, atât contextul cât şi circumstanţele interpretării textului sunt relaţionate cu *posibilităţile abstracte* prin care un cod poate să semnifice şi să fie interpretat diferit în funcţie de conexiunile pe care le face cu alţi termeni ai aceluiaşi sistem semiotic (cazul codului) sau cu circumstanţele de enunţare (cazul contextului).

Circumstanţele de enunţare au fost caracterizate ca fiind co-ocurente (fiind sincronice) şi co-textuale (pe care le interpretăm ca fiind diacronice). Din acest moment s-a evaluat mobilul şi fluenţa strategiilor textuale prin conceptul de enciclopedie sau tezaur. Pentru a înţelege un text este necesară cunoaşterea regulilor gramaticale. Dar enunţurile nu se interpretează numai prin analiza semantică a termenilor izolaţi (dă-mi-l prin dă/mi/l) gramatical. Enunţurile trebuie privite ca interpretări semantice prin care se analizează termeni izolaţi ca sisteme de interacţiuni orientate către text. S-a trecut de la analiza în formă de dicţionar la analiza în formă de enciclopedie a unui Sistem Semantic Global. Enciclopedia este cea mai apropiată de nivelul codului, de contexte diferite şi de ocurenţe co-textuale. Este necesar să se vorbească despre un nou concept specific cititorului model: cel de competenţă enciclopedică [6: 74] la care se ajunge prin ideea de semem (text virtual) şi prin care descoperim Sistemul Semantic Global.

În consecinţă „Un text, aşa cum apare în suprafaţa (sau manifestarea) sa lingvistică reprezintă un lanţ de stratageme expresive, care trebuie să fie actualizate de către destinatar" [4: 80]. Dar, textul este „incomplet" deoarece trebuie actualizat prin: competenţă gramaticală (sintaxă a dicţionarului); postulate de semnificat (termenul de dicţionar, în sine, este incomplet); implicări semantice (există o infinitate a interpretării unui text) ceea ce îl face şi pe Eco să concluzioneze: „Textul este întreţesut cu non-spus" [4: 81]. Sistemul Semantic Global al lui Eco experimentează fie o abstracţiune (nefiind aplicabil), fie un schematism virtual (aplicabil prin interpretări fragmentate) rigid, valabil numai aici şi acum. Totuşi, în mod real, explicitarea semantică descrie paradigma cititorului care se află în faţa unui text. El „explicitează, din ceea ce rămâne din punct de vedere semantic inclus sau implicitat, doar ceea ce-i foloseşte" [4: 124]. Decide unde trebuie să oprească procesul de interpretare nelimitată. Prin topic, prin scenarii şi reprezentări sememice rezultă cooperarea cititorului. Întrebarea care se naşte vizează găsirea modului în care un text (infinit potenţial) generează doar strategiile pe care şi le-a propus. Acest non-spus poate fi depăşit prin soluţia unor „lecturi critice" prin care se poate ajunge la o interpretare a propriilor proceduri interpretative. Rezultă un „hors text" ca produs al unor strategii textuale autoreferenţiale. Topicul este un instrument metatextual (o schemă abductivă propusă de cititor) iar fabula este o parte a conţinutului textului (structură semantică, schema fundamentală a naraţiunii, logica acţiunilor, sintaxa personajelor). Prin topic şi prin fabulă trebuie descoperită strategia textuală. Strategia textuală este subtextuală şi trece de nivelul intrigii, a poveştii aşa cum este ea povestită. Face posibilă descoperirea lumilor posibile. „O lume posibilă este un construct cultural" [4: 178]. Problema devine la Eco o problemă a identificării persistenţei unui ceva prin stări de lucruri alternative (problema kantiană a constanţei obiectului). Prin identitate se conturează un topic textual. Principiul identităţii (şi a modusului ponens) ca adevăr logic necesar este definit ca o condiţie metalingvistică „de constructibilitate a matricilor de lumi....condiţia de posibilitate a unei structuri de lume" [4: 202,203]. Dar Eco se opreşte în acest moment şi dezvoltă numai interpretarea lumii fabulei, doar „textul în

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

ansamblul lui nu este o lume posibilă; el este o porţiune din lumea reală şi cel mult o maşină de produs lumi posibile: aceea a fabulei, aceea ale personajelor fabulei şi aceea ale previziunilor cititorului" [4: 233].

Asemănător procedează şi Ricoeur care arată că „funcţia cuvântului este de a întruchipa identitatea semantică" [15: 110] pentru a analiza situaţia de excepţie pe care metafora o aduce în momentul în care afectează tocmai această identitate. Dar la Ricoeur regăsim mai mult funcţiile identificărilor semantice, decât cele ale identităţii semantice (vezi şi analiza funcţiilor identificatoare şi predictive ale discursului). În acelaşi spirit alţi autori propun căutarea în locul unei hermeneutici a textului a unei erotici a artei. Funcţia criticii ar fi să arate „*cum este ceea ce este* şi chiar *că este ceea ce este,* mai degrabă decât să ne arate ce înseamnă" [17: 25] pentru a vedea nu un maximum de conţinut ci lucrul însuşi. *Întregul limbii este conţinut în textul vorbit sau scris. Prin discurs limbajul este actualizat de către autor sau de către cititor.* Textul îşi dobândeşte sensul şi semnificaţiile prin strategii ale subtextualităţii şi autoreferenţialităţii. În acest caz, sensul este vizualizat prin scheme subtextuale inconştiente şi intenţionale. Semnificaţiile sunt relaţionate prin condiţiile raportării la un tip de identitate formală, predictivă sau virtuală sub forma verificabilităţii, legităţii sau performativităţii. Datorită condiţiilor enumerate *elementele subtextuale* descriu şi explică, prin socializare, evoluţia gândirii, a discursului şi a limbajului matricilor interculturale occidentale.

4. Discurs şi strategii textuale

Textul este semnificabil printr-o procesualitate de cuprindere a întregului limbii, dar într-o modalitate specifică în care textualitatea apare drept condiţie de posibilitate a înţelegerii multiple a oricărui text. Infinitatea interpetării lui Peirce este depăşită chiar de infinitatea textualităţii. Modalitatea în care un cuvânt se formează în cogniţia unui subiect, modul de integrare şi relaţionare cu celelalte cuvinte poate fi similară cu unicitatea şi originalitatea omului în cadrul comunităţii. Cuvintele sunt copiii umanităţii şi nu pot fi diferite de aceasta, chiar dacă formele de manifestare nu sunt, desigur, identice. Dar, fiecare individ are povestea (reprezentare, scenariu, hartă cognitivă, etc.) proprie prin care înţelege noţiunea „floare de mai" sau „iubire" la nivel personal. Este o operă în sine! Însă, prin socializare, ajunge să interpreteze şi să recunoască la nivel textual sau discursiv „floarea de mai" sau „iubirea" altuia, făcând apel la apropiere sau la distanţare într-o măsură mai mare sau mai mică faţă de noţiunile proprii. Textul şi discursul nu sunt neutre, obiectuale decât dacă sunt izolate total de indivizi, iar dacă ignorarea totală lipseşte atunci prin relaţionare nemijlocită sau mijlocită devin textuale şi discursive. „Floarea de mai" sau „iubirea" iniţiatică a autorului sunt transpuse în altceva: în două noţiuni personalizate, subiectivizate, povestite de cititor.

Teoria matematică a comunicării analizează informaţia fără să ţină cont de semnificaţie, având o valoare informativă formală, inventariind cantitativ rezultatele şi mărimea lor. Valoarea semantică a informaţiei analizează teoria lexicală, având ca temei aceeaşi ipoteză: noutatea ca şi consecinţă a improbabilităţii. Pentru a stabili valoarea semantică a informaţiei sunt măsurate frecvenţa cuvintelor utilizate într-un mesaj (des sau rar întrebuinţate). Se ajunge la o concluzie care confirmă ipoteza iniţială: „Un mesaj cu multe cuvinte „rare" sau „dificile" – cuvinte rar întrebuinţate – ar dispune de o valoare informativă ridicată, ceea ce nu ar fi cazul mesajelor formate din cuvinte des folosite" [13: 30]. În condiţiile în care noutatea informaţiei este interpretată din punct de vedere pragmatic efectele ei depind şi de relevanţa socială. Astfel încât, valoarea informaţiei depinde atât de improbabilitate (ipoteza formală şi semantică), cât şi de interesul şi receptarea socială.

Discursul are un caracter sintetic şi ultim, din punct de vedere semantic, la nivelul frazei. Această idee este întemeiată prin argumentul care arată că semnul trimite la alte semne în imanenţa unui sistem pe când discursul se referă la lume, la lucruri. Pentru a

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

diferenţia între discurs şi premisele iniţiale ale considerării lui în câmpul retoric se poate argumenta că prin intermediul scrierii discursul dobândeşte o triplă autonomie semantică: „în raport cu intenţia locutorului, cu receptarea de către auditorul iniţial, cu circumstanţele economice, sociale, culturale ale producerii sale", devenind „condiţia devenirii text" [16: 28] interpretative. În aceeaşi măsură discursul poartă cu sine o triplă relaţionare semantică: intenţia locutorului este legată de gradul de noutate al elementelor componente, receptarea de către un auditoriu final este contextualizată social iar circumstanţele producerii sale sunt instituţionalizate. Discursul este conştiinţa textuală a actelor formale, predictive şi lingvistice datorită sensului şi semnificaţiilor ***strategiilor textuale şi sociale***.

Prin intermediul procesului ***strategiilor textuale*** s-au căutat răspunsuri la întrebarea ce anume „stimulează şi organizează, în acelaşi timp, libertatea interpretativă?" [4: 25]. Primul răspuns a vizat o poziţionare corectă faţă de text, localizarea lectorului „in fabula"= ca „*situare în*" text. Au fost analizate ca temei al referinţelor discursive, al textului scris, de exemplu, variabilele lecturii (diacronice) şi ale relecturii (sincronice). În consecinţă relectura poate constitui o finalitate structurală reflexivă şi autoreflexivă. Cercul hermeneutic este transpus în limpezirea paradoxului retoric textual : « Nu poţi citi o carte – o poţi doar reciti .» [3: 34] a lui Nabokov. Sunt experimentate momentele în care relaţiile temporale ale primei lecturi sunt transformate în relaţii spaţiale sau cvasi-spaţiale. Prin această trecere de la prima lectură linear-temporală la (re)lectură s-a ajuns la metaforele spaţiale ale simultaneităţii şi ale prezenţei. Condiţie, într-o măsură oarecare, atemporală prin care se poate descoperi «infinitatea» interpretării textului. Iar infinitatea derivă exclusiv din relectură ca intertextualitate prin care textul vorbeşte întotdeauna « după ». Ceea ce conduce la formarea unui sens al timpului şi temporalităţii. Sau se vorbeşte despre pierderea sensului timpului şi temporalităţii.

Contemporan, la nivel social, compresia spaţiu-timp[7] pune în discuţie fenomenul producţiei culturale, al ***marketingului cultural extins*** la scară globală. Prin această compresie spaţiu-timp este definită o ordine simbolică imaginară şi ficţională pentru lumea comunicării comunitare. Este dezvoltată o logică a fragmentării, a acceptării simbolurilor şi a cunoaşterii umane. Drept urmare, la nivel individual sau colectiv este instalată o primă strategie de apărare care presupune renunţarea. În faţa cunoaşterii absolutului risipit. Ca acceptare a sentimentului de vinovăţie, a micimii umane în raport cu lucrurile semnificative.

O a doua strategie de apărare este uitarea. Şi cea mai bună modalitate de a uita este acceptarea unei *informări excesive*. Datorită multiplicării excesive a surselor de informaţie [14], a mijloacelor de comunicare se schimbă însăşi procesul comunicării. Fragmentarea prin informare excesivă schimbă conţinutul comunicării care nu mai este unitar. În condiţiile în care conţinutul comunicării nu este unitar, atunci naraţiunile (explicite sau implicite, lizibile sau scriptibile) sunt fără sens şi trebuie negate, fiind în esenţa lor artificiale. Sunt artificiale, non-naturale datorită metatextului producerii lor. Dar şi temeiul cunoaşterii ştiinţifice se bazează pe o formă de naraţiune, pe un metatext descriptiv, pe o întemeiere artificială. Deci, şi cunoaşterea ştiinţifică poartă cu sine fragmentul fragmentării unităţii simbolurilor, a nonunităţii organice. Concluzia este extrem de simplă: *toate axiomele fundamentale şi consensuale ale modernităţii pot fi puse sub semnul întrebării:* de la adevăr şi dreptate până la bine şi frumos. Ce se mai păstrează în studiul limbajului? Dacă nu răspunsurile cel puţin mecanismele producerii lor. Dacă nu unitatea întreagă cel puţin unitatea fragmentară. Postmodernitatea se plafonează în întregime între pozitivism şi pragmatism. Spus altfel, Harvey observă reducerea complexităţii lumii la unele „afirmaţii retorice extrem de simplificate" [7: 354] în care fie predomină şi mai mult prejudecăţile existente, fie sunt găsite nişe (simboluri) intermediare care limitează acţiunile umane, fie în numele unei hiperretorici este pierdut contactul cu realitatea (justificarea fluxurilor patologice). Subtextual, faţa ascunsă a postmodernităţii, temeiul relativizării valorilor, sunt

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)

regăsite prin empirism. În filosofare, Dumnezeu a murit nu odată cu afirmaţia lui Nietzsche, ci odată cu scepticismul lui Hume [10]. Prin relativizarea cauzalităţii s-a ajuns la relativizarea subtextuală a certitudinii, în orice plan. Doar Hume a demonstrat faptul că „o filozofie empiristă consecventă duce la negarea filosofiei. Acest rezultat negativ s-a dovedit pozitiv în consecinţele lui. De la acest punct a pornit Immanuel Kant." [18: 244] Şi relativizarea este desăvârşită când în subtextualitatea discursului filosofic s-au impus implicit şi explicit paralogismele lui Kant. Istoria filosofiei a demonstrat faptul că poate fi adevărat şi A şi nonA. Indiferent cine ia locul simbolului A. Dumnezeu există, dar nu avem nicio dovadă care să confirme existenţa sau inexistenţa Lui. Adevărata relativizare. Subtextul filosofării postmoderne, în rest sunt detalii şi conştientizări ale acestei relativizări.

Concluzionând, prin multiplicarea surselor de informare, prin relaţionarea şi umanizarea comunicării umane textul este interpretat la nivel sistematic-elementar şi procesual, în acelaşi timp. Un text exprimă un discurs prin comunicare. *Textul* nu mai este un singular şi nu mai aparţine autorului lui, nici măcar comunităţilor ştiinţifice ci *devine un indice de raportare la lume*. Datorită ancorării în lume (Heidegger [8] numea un fragment al Daseinului ca aruncare în lume cu consecinţele care se nasc: libertate şi interpretare a ceva) textul devine *discursul umanităţii*. Cu toate consecinţele culturale care îi dau viaţă. Cu toate efectele meta-textuale şi prototipice care definesc, până la urmă, o civilizaţie sau o matrice culturală reală.

Bibliografie

1. Baudrillard, Jean, *Sistemul obiectelor,* Editura Echinocţiu, Cluj-Napoca, 1996.
2. Călinescu, Matei, *Cinci feţe ale modernităţii*, Editura Univers, Bucureşti, 1995.
3. Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
4. Eco, Umberto, *În căutarea limbii perfecte*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
5. Eco, Umbero, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în texte narative*, Editura Univers, Bucureşti, 1991.
6. Eco, Umberto, *Opera deschisă*, Editura Paralela 45, Bucureşti, 2005.
7. Harvey, David, *Condiţia postmodernităţii*, Editura Amarcord, Bucureşti, 2002.
8. Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995.
9. Hügli, A., Lübcke, P., (coord.), *Filosofia în secolul XX*, Editura All, Bucureşti, 2003.
10. Jeffner, Andres, *Butler and Hume on Religion. A comparativ analysis,* Stockholm, 1966.
11. Kuhn, Thomas, *Structura revoluţiilor ştiinţifice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
12. Lyotard, Jean-François, *Condiţia postmodernă*, Editura Idea, Cluj-Napoca, 2003.
13. Mattelart, Armand, Michèle Mattelart, *Istoria teoriilor comunicării*, Editura Polirom, Iaşi, 2001.
14. McLuhan, Mashall, *Mass-media sau mediul invizibil*, Editura Nemira, Bucureşti, 1997.
15. Ricoeur, Paul, *Metafora vie*, Editura Univers, Bucureşti, 1984.
16. Ricoeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995.
17. Sontag, Susan, *Împotriva interpetării*, Editura Univers, Bucureşti, 2000.
18. Trandafoiu, Nicolae, *Substanţă şi cauzalitate în interpretarea empirismului englez,* Editura All Educaţional, Bucureşti, 1999.
19. Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus logico-philosophicus*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.

BDD-V23 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-20 04:39:23 UTC)